

Pagrindiniai klausimai:

■ **Ką šiais laikais reiškia „mokėti skaityti“ ir kas laikoma „mokėjimu skaityti“ EBPO PISA tyrime?**

■ **Kokius skaitymo gebėjimus tiria EBPO PISA?**

■ **Kaip PISA tyrime nustatomi skaitymo gebėjimų lygiai?**

■ **Kokie Lietuvos mokinių pasiekimai pagal gebėjimų lygius lyginant su kitomis šalimis?**

■ **Ką ir kiek mūsų paaugliai mėgsta skaityti, kokią įtaką tai daro pasiekimams?**

■ **Kokias strategijas taikydami skaito Lietuvos paaugliai?**

■ **Kaip pasiskirsto Lietuvos penkiolikmečiai pagal skaitymo ypatumus?**

AR MOKA MŪSŲ PENKIOLIKMEČIAI SKAITYTI?

Žvilgsnis į EBPO PISA 2009 tyrimo rezultatus

PISA (*Programme for International Student Assessment*) – tai tarptautinis penkiolikmečių tyrimas, vertinantis jame dalyvaujančių šalių mokinių skaitymo gebėjimus ir matematinį bei gamtamokslinį raštingumą. Šio testinio tyrimo tikslas – stebėti ir lyginti įvairių šalių mokinių pažangą, tirti edukacinės šeimos ir mokyklos aplinkos ir mokymosi rezultatų ryšį. Viena iš tyrimo pirmenybių – įvertinti, kaip mokiniai yra pasirengę pritaikyti mokykloje įgyjamas žinias už jos ribų, t. y. nestandartinėse, gyvenimiškose situacijose.

Ką rodo PISA 2009 tyrimo duomenys ir kokias išvadas galime padaryti:

- Skaitymo gebėjimai – tai ne tik perskaitymo ir gramatinių struktūrų supratimo, bet ir teksto siejimo su įvairiais kontekstais, interpretavimo, tekste pateikiamos informacijos vertinimo, įvairių lygių bei rūšių prasmų radimo gebėjimai. Tad mokytis skaityti turi ne tik lituanistai – tai bendras visų dalykų mokytojų (mokyklos) rūpestis.
- Beveik visi Lietuvos mokiniai pasiekia žemiausią skaitymo gebėjimų lygį pagal PISA pasiekimų skalę. Tačiau sparčios ekonominės ir socialinės pažangos siekiančiai šaliai to nepakanka. Būtina, kad kuo daugiau mokinių pasiektų bent 3 lygį, kuris laikomas vidutiniu.
- Ypač reikėtų susirūpinti vaikinams, nes daugiau nei pusė jų nepasiekia 3-io lygio. Didelius Lietuvos merginų ir vaikų rezultatų skirtumus labiausiai lemia vaikų ir merginų požiūrio į mokymąsi bei pasirenkamų skaityti tekstų šaltinių ir formato skirtumai. Gerinant vaikų skaitymo gebėjimus, reikėtų rasti jiems įdomios tematikos tekstų, pateikiamų jų labiau mėgstama – elektronine – forma ir skirti įdomesnių darbo su tekstais užduočių.
- Lietuvos mokinių mokymosi trukmė (pamokų skaičius) per mokslo metus yra viena iš trumpiausių lyginant su kitomis Europos šalimis. Jos nedidinant geresni rezultatai galimi tik efektyvinant mokyklinį ugdymą. Pirmoji ir svarbiausia priemonė – ugdymo turinį ir ugdymo procesą orientuoti į aukštesnio lygio, sudėtingesnes užduotis.
- Skaitymo gebėjimams ugdyti naudingos specialios skaitymo motyvaciją skatinančios priemonės. Mokiniai reikėtų dažniau leisti skaityti tai, ką nori, – atsižvelgiant į jų gebėjimus, įtraukti į smalsų, tyrinėjančią skaitymą.
- Lietuvos mokiniai geriau geba skaityti tradicinius, tęstinius tekstus, todėl per visų dalykų pamokas reikėtų daugiau dėmesio skirti modernių, netęstinių tekstų (su iliustracijomis, schemomis, lentelėmis ir diagramomis) skaitymui.
- Remiantis mokinių atsakymais į klausimus, jų skaitymo namie įpročiai ir įgūdžiai nėra itin prastesni už kitų tyrimo dalyvių vidurkį, tačiau pasiekimai dėsningai žemesni. Tad reikia gerinti mokymą skaityti mokyklose, ypač tose, kuriose dauguma mokinių yra iš žemesnės socialinės ekonominės padėties šeimų.
- Tobulinant pedagogų kvalifikaciją, mokyti juos kurti ir pateikti didesnių gebėjimų reikalaujančias užduotis, individualizuoti mokymą, įvertinti kiekvieno mokinio skaitymo gebėjimus ir pažangą.
- Išlaikant geriausius savo šalies pasiekimus ir kuriant autentišką savo nacionalinio švietimo politiką naudotis kitų šalių vertinga patirtimi.

PISA tyrimą nuo pat jo vykdymo pradžios 1997 m. organizuoja Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, EBPO (*Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*). PISA tyrimas vyksta kas trejus metus, jo metu kiekvienąsyk akcentuojama vis kita iš minėtųjų sričių (paeiliui). 2009 m. įvykęs testavimas buvo jau ketvirtas, šįkart daugiausia dėmesio buvo skiriama skaitymo gebėjimams.

KĄ ŠIAIS LAIKAIS REIŠKIA „MOKĖTI SKAITYTI“?

PISA 2009 tyrime skaitymo gebėjimai apibrėžiami kaip gebėjimas suprasti, taikyti ir apmąstyti, įvertinti ir interpretuoti įvairių formų rašytinius tekstus, įsitraukimas į skaitymą siekiant įgyvendinti savo tikslus, turtinti žinias ir lavinti gabumus, taip pat dalyvauti visuomenės gyvenime.

Originalus PISA 2009 tyrime vartojamas terminas yra ne „skaitymo gebėjimai“, bet „skaitymo raštingumas“. Tyrimo sumanytojų ir vykdytojų nuomone, jis tiksliau atspindi tyrimo tikslus – vertinti ne tik tokius pamatinius gebėjimus, kaip gebėjimai perskaityti ir suprasti (dekoduoti) tekstą, bet ir žodyno, gramatikos, kitų lingvistinių ir teksto struktūrų ir ypatybių išmanymą, taip pat pasaulio pažinimą ir metapazintines kompetencijas (skaitymo strategijų išmanymą ir taikymą, tekstų pasirinkimą). Taigi PISA tiria mokinių skaitymo kompetenciją plačiaja prasme – nuo „mokėjimo skaityti“ iki „skaitymo mokymuisi“.

Skaitymo įgūdžiai vertinami kaip lemiami ne tik siekiant vidurinio ir aukštojo mokslo išsilavinimo. Raštingumas tiesiogiai susijęs su žmogaus pažinimu, mąstymu, jo elgesiu ir gyvenimu visuomenėje. Raštingumo lygis lemia ne tik mokinio išsilavinimo lygį, bet ir turi įtakos įvairioms jo gyvenimo sritims. Mokinys šuolį iš edukacinės aplinkos į suaugusiųjų gyvenimą kartais patiria per dvejus ar net vienus metus, ir jam susivokti padeda įgyti skaitymo raštingumo įgūdžiai. Jie pradedami lavinti ne mokykloje, o daug anksčiau. Nuo pirmojo suinteresuoto skaitymo priklauso mokinių skaitymo raštingumo lygis mokykloje.

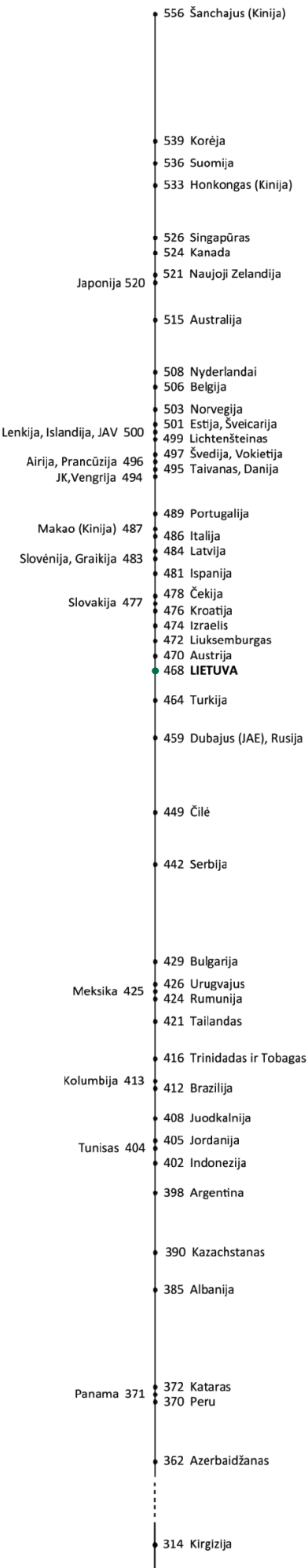
KOKIŲ RŪŠIŲ TEKSTAI PATEIKIAMI PISA TYRIME?

Tradiciškai mokinių skaitymo įgūdžiai vertinami naudojant **tęstinius tekstus**, tai yra sudarytus iš sakinių, kurie grupuojami pastraipomis, o iš šių sudaromi straipsniai, dokumentai, laiškai, apsakymai ar knygų skyriai. PISA tiria ir **netęstinių tekstų** skaitymo gebėjimus. Šie tekstai informaciją pateikia įvairiais kitais būdais: lentelėmis, grafikais, diagramomis, schemomis, žemėlapiuose, kataloguose ir sąrašuose, skelbimuose ir kt. formomis. PISA 2009 tyrime apie du trečdalius naudojamų tekstų yra tęstiniai, kiti – netęstiniai.

1 pav. Teksto formų rūšys PISA skaitymo gebėjimų tyrime

Teksto formos...	
Tęstiniai tekstai – vientisi tekstai, kuriuose mintys dėstomos nuosekliai, vientisais sakiniiais, grupuojamais pastraipomis	Netęstiniai tekstai – nenuoseklūs tekstai, kuriuose dalis informacijos gali būti pateikiama vaizdu, skaičiais, simboliais
...ir jų rūšys	
Pasakojimas, aiškinimas, aprašymas, argumentavimas, instrukcija, dokumentai, hipertekstas	Diagramos, grafikai, lentelės, schemos, žemėlapiai, formos, informaciniai blankai, kvietimai, skelbimai, kvitai, sertifikatai

PISA 2009 tyrime taip pat atsižvelgta į tai, kad šiais laikais dažniausiai skaitome ne vieno tipo, bet mišrius sudurtinius tekstus, pavyzdžiui, tęstinius su įvairių rūšių iliustracijomis ar kelių mokslų sandūroje sukurtus tekstus, todėl labai svarbus tampa gebėjimas suvokti ir integruoti skirtingais būdais ir iš skirtingų mokslų ir vizualizavimo pozicijų pateikiamą informaciją. Mišrūs tekstai vyrauja elektroninėje erdvėje. Jie ne tik yra sudurtiniai, siejami vien temos, bet dar gali būti perskaitomi individualiai pasirenkama seka. Tyrime yra užduočių su mišriais tekstais – jie sudarė apie 10 proc. spausdintų užduočių ir 80 proc. – elektroninių užduočių, tačiau Lietuvoje elektroninių tekstų skaitymui skirta tyrimo dalis kol kas nebuvo atliekama.

KOKIUS GEBĖJIMUS TIRIA PISA?

PISA tyrimo sumanytojai laikosi nuostatos, kad šiuolaikinius skaitymo gebėjimus reikėtų vertinti šiais penkiais aspektais, t. y. kaip mokinys geba:

- pastebėti ir išrinkti informaciją;
- susikurti bendrą, platų, visuminį teksto supratimą;
- gebėti interpretuoti;
- apmąstyti ir įvertinti teksto kontekstą;
- apmąstyti ir įvertinti teksto turinį bei formą.

Šių 5 aspektų vertinimo skalės sugrupuotos į tris skaitymo procesų grupes (žr. 2 pav.).

2009 m. PISA tyrime buvo vertinamas ir *įsitraukimas į skaitymą* (engagement), suvokiamas kaip interaktyvus veikimo ir apmąstymo procesas. Susidomėjimas skaitymu, turint įvairiausių tikslų (ir patirti malonumą, ir rasti būtiną informaciją), susijęs su žmogaus elgesiu, orientavimusi aplinkoje – įprastoje ir svetimoje, materialioje ir intelektualinėje. Taigi skaitymo raštingumo įgūdžiai tiesiogiai siejami su orientavimusi ir kartu gyvenimo kokybe.

2 pav. Skaitymo procesų grupės

SKAITYMO KOMPETENCIJOS PISA TYRIME		
Rasti ir išrinkti informaciją	Suprasti teksto visumą ir interpretuoti	Apmąstyti ir įvertinti teksto turinį ir formą
Užduotys reikalauja atrasti vieną ar kelis tinkamos informacijos vienetų, pavyzdžiui:	Užduotys reikalauja suvokti bendrą teksto prasmę arba jo atskirų dalių ryšius, pavyzdžiui:	Užduotys reikalauja remtis savo patirtimi, žiniomis bei nuostatomis vertinant tekstą, pavyzdžiui:
faktą, kuris patvirtina ar paneigia teiginį, faktą iš kelių prieštaringos informacijos vienetų, pagrindinę temą, idėjas ir teksto detales	sukurti teksto pavadinimą, paaiškinti instrukcijų eilės tvarką, apibūdinti pagrindinį veikėją, paaiškinti žemėlapiu paskirtą ar pagrindinę diagramos teikiamą informaciją	rasti jų žinioms prieštaraujančius teiginius; įvertinti teksto teiginių patikimumą remiantis žinomais įrodymais; pritaikyti etinius ar estetinius kriterijus

Svarbus PISA tyrimo uždavinys taip pat yra išsiaiškinti, kaip mokiniai pasirengę darbo pasauliui, todėl tyrime naudojami ne tik neutralaus pobūdžio, tradiciniai mokykliniai tekstai,

bet ir profesinio ar visuomeninio pobūdžio tekstai, su kuriais mokiniai tikriausiai susidurs darbo vietose.

KAIP PISA TYRIME APIBRĖŽIAMSI IR SKIRIAMSI SKAITYMO GEBĖJIMŲ LYGIAI?

PISA tyrime penkiolikmečių skaitymo gebėjimams graduoti naudojamos specialios ekspertų parengtos skalės – po vieną kiekvienai iš trijų skaitymo kompetencijų ir suvestinė. Moki-

nių skaitymo pasiekimai tyrime skirstomi į 7 pasiekimų lygius. Kiekvienam lygiui priskirti tam tikri gebėjimai. Suvestinė visų trijų kompetencijų pasiekimų lygių lentelė pateikta 3 pav.

3 pav. PISA 2009 skaitymo gebėjimų lygių aprašas

Lygis	Šio pasiekimų lygio mokiniai geba:
6	Pastebėti neakivaizdžias tekstų detales. Daryti netiesiogines išvadas, detalius ir tikslius palyginimus ar supriešinimus. Demonstruoti nuodugną ir detalių vieno ar kelių tekstų supratimą. Susieti informaciją iš daugiau nei vieno teksto. Susitvarkyti su nepažįstamomis idėjomis ir akivaizdžiai prieštaringa informacija. Kurti abstrakčias kategorijas, skirtas interpretavimui. Kelti hipotezes. Kitiškai įvertinti sudėtingą tekstą nepažįstama tema taikant jau turimas žinias.
5	Rasti ir organizuoti kelis itin paslėptos (neakivaizdžios) informacijos vienetų padarant išvadas, kuri teksto informacija yra tinkama. Kitiškai vertinti arba kelti hipotezes remiantis specialiomis įvairių sričių žiniomis. Nuodugniai ir detalai suprasti tekstą, kurio turinys ar forma nėra pažįstami. Susidoroti su sąvokomis (sampratomis), kurios prieštarauja lūkesčiams.
4	Rasti ir sutvarkyti kelis paslėptos (neakivaizdžios) informacijos vienetų. Interpretuoti niuansuotą kalbą tam tikroje teksto dalyje atsižvelgiant į tekstą kaip visumą. Suprasti ir taikyti kategorijas (klasifikavimą) nepažįstamame kontekste. Naudotis formaliomis ir bendrosiomis žiniomis keliant hipotezes ar kitiškai vertinant tekstą. Tiksliai suprasti ilgus ar sudėtingus tekstus, kurių turinys gali būti nepažįstamas.
3	Rasti, kai kuriais atvejais – atpažinti ryšius tarp kelių informacijos vienetų, kurie turi atitikti įvairias sąlygas. Susieti keletą teksto dalių siekiant suvokti pagrindinę idėją, žodžių arba frazių ryšius bei sukurti jų prasmę. Lyginti, priešinti, grupuoti (skirstyti kategorijomis, klasifikuoti), aiškinti arba įvertinti teksto ypatumus. Rasti informaciją, kuri nėra akivaizdi. Kai kurios refleksijos užduotys reikalauja suprasti tekstą, remiantis kasdienio patyrimo žiniomis arba tikimasi, kad skaitytojas remsis retesnėmis žiniomis.
2	Rasti vieną ar daugiau informacijos vienetų, kurie gali atitikti kelis kriterijus. Atpažinti pagrindinę teksto idėją, suprasti ryšius arba suvokti teksto ištraukos prasmę. Lyginti ar priešinti remiantis koku nors vienu teksto bruožu. Susieti tekstą su išorinėmis žiniomis remiantis asmenine patirtimi ir įsitikinimais.

1a	Rasti vieną ar daugiau savarankiškų akivaizdžiai pateiktos, išskirtos informacijos vienetų. Įžvelgti pagrindinę temą arba autoriaus tikslą tekste, kurio tema pažįstama. Paprasčiausiu būdu susieti tekste esančią informaciją ir elementarias, kasdienio patyrimo žinias.
1b	Rasti atskirą aiškiai suformuluotos ir akivaizdžiai pateiktos informacijos vienetą trumpame paprastos sintaksės tekste, tokiame kaip pasakojimas ar paprastas sąrašas. Tekstas paprastai padeda skaitytojui informacijos pakartojimais, paveikslėliais ar žinomais simboliais.
< 1b	Mokiniai, kurių gebėjimai nesiekia 1b lygio, nesugeba pademonstruoti net pačių pagrindinių PISA tyrime matuojamų skaitymo gebėjimų tipų.

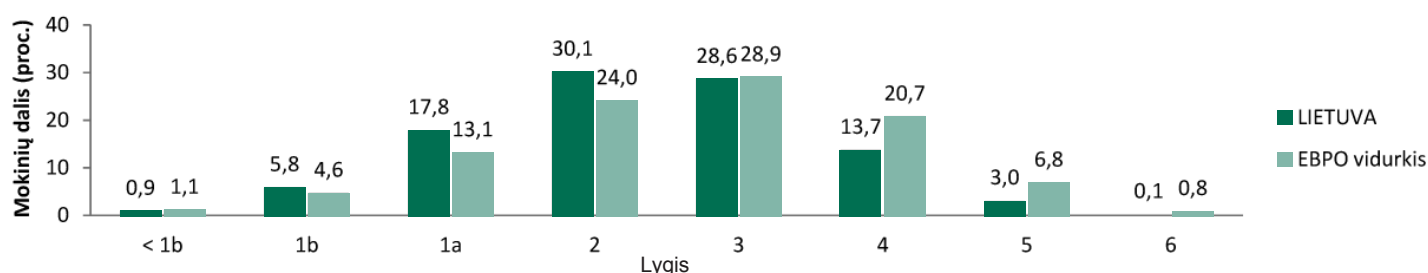
Šaltinis: PISA Volume I, p. 47

KOKIE LIETUVOS MOKINIŲ SKAITYMO GEBĖJIMAI, LYGINANT SU KITŲ ŠALIŲ MOKINIAIS?

Lietuvos mokinių skaitymo gebėjimų vidurkis (468 skalės taškai) yra žemesnis už EBPO šalių rezultatų vidurkį (500) ir šalių sąraše yra maždaug 40 vietoje iš 65. Lietuvos mokinių vidutiniai skaitymo gebėjimų rezultatai statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo Kroatijos, Izraelio, Liuksemburgo, Austri-

jos ir Turkijos mokinių. Mūsų kaimynė Latvija mus lenkia 16 skalės taškų, o Estija ir Lenkija patenka į pirmaujančių šalių penkioliktąją atitinkamai pasiekusios 501 ir 500 skalės taškų vidurkį.

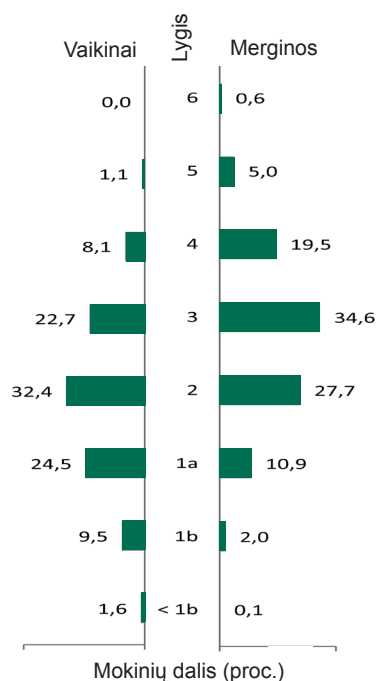
4 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal skaitymo gebėjimų pasiekimų lygius

Lietuvoje, kaip ir kitose PISA tyrime dalyvavusiose šalyse, didžiausios mokinių dalys pasiekė 2 ir 3 lygius. Tačiau Lietuvoje gerokai mažesnė nei EBPO šalių vidurkis aukštesnį nei 3 lygį pasiekusių mokinių dalis (žr. 4 pav.). Ekspertai mano, kad norėdami veiksmingai ir našiai dalyvauti visuomeniniame gyvenime jaunuoliai turėtų pasiekti bent 2-ą PISA tyrimo

skalės lygį, kuris gali būti laikomas baziniu. Apie 24,5 proc. Lietuvos mokinių nepasiekia šio lygio (EBPO vidurkis – 18,8 proc.). Įdomu, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, didesnė dalis nepasiekiančiųjų 2 lygio yra vaikinai (35,6 proc.), o tokių merginų tėra 13 proc. (žr. 5 pav.).

5 pav. Lietuvos merginų ir vaikinių pasiskirstymas (proc.) pagal pasiekimų lygius

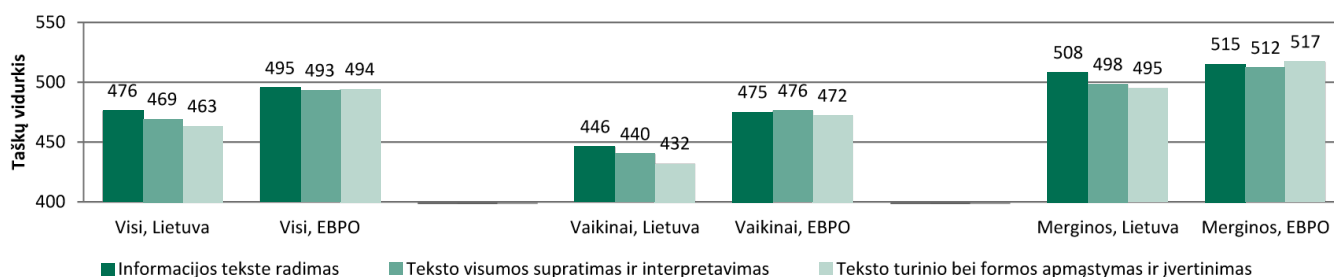

Lietuvos vaikinai nuo merginų apskritai atsilieka apie 60 skalės taškų, o EBPO šalių rodiklis yra apie 40 taškų. Pagal šį rodiklį Lietuva patenka į penketuką šalių, kuriose skirtumas tarp lyčių didžiausias.

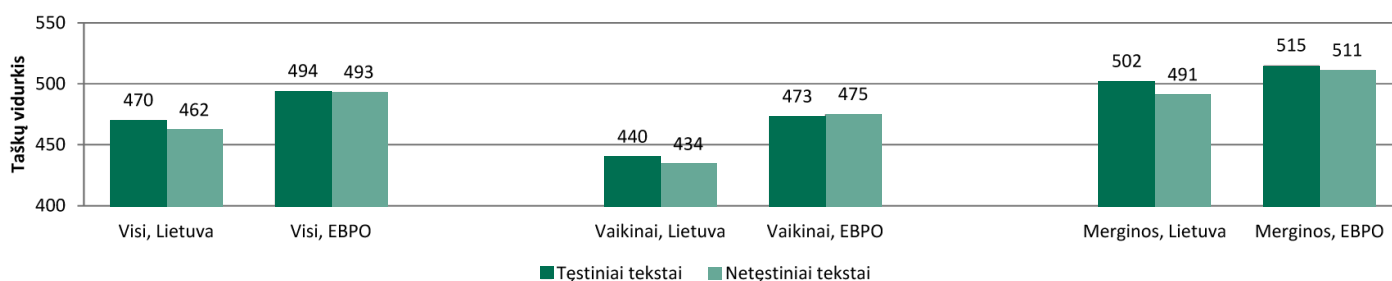
Lyginant Lietuvos penkiolikmečių pasiekimus pagal skaitymo kompetencijų rūšis, matyti, kad jiems geriausiai sekasi atlikti užduotis, susijusias su informacijos tekste radimu, prasčiausiai – su teksto turinio ir formos apmąstymu ir įvertinimu (žr. 6 pav.). Skirtumas nėra labai didelis – iki 14 PISA skalės taškų, tačiau EBPO šalyse pasiekimų vidurkiai visoje skaitymo procesų grupėje beveik vienodi, taigi jų mokinių pasirengimas atlikti įvairių rūšių užduotis yra tolygus, o Lietuvos mokinių – ne.

Lietuvos penkiolikmečiams tęstinius tekstus suprasti sekasi šiek tiek lengviau nei netęstinius (vidutinis skirtumas – 8 PISA skalės taškai). Tikėtina, kad mūsų mokiniai labiau pripratę skaityti rišlių nuoseklių tekstą negu grafikus ar diagramas, nes iki šiol daugiausiai dėmesio teksto supratimui skiria gimtosios kalbos, taip pat ir istorijos mokytojai. Merginoms kur kas lengviau sekasi skaityti abi tekstų rūšis nei vaikams (skirtumas apie 60 taškų merginų naudai) (žr. 7 pav.).

6 pav. Mokinių pasiekimų pasiskirstymas pagal skaitymo procesų grupes

7 pav. Mokinių pasiekimų pasiskirstymas pagal teksto formos rūšis

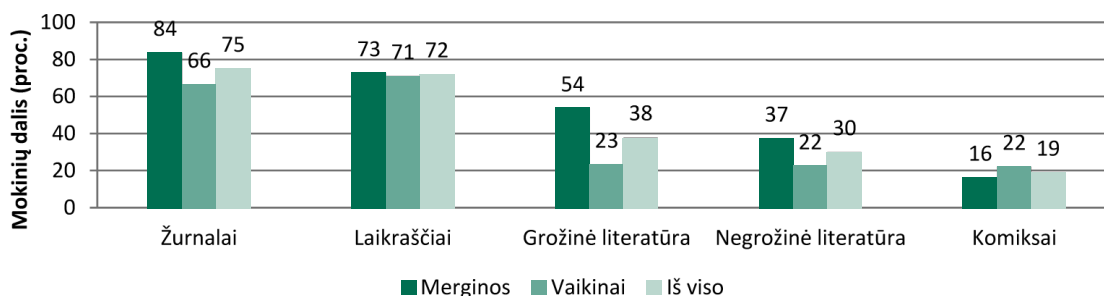

KĄ IR KIEK MŪSŲ PAAUGLIAI MĖGSTA SKAITYTI IR KOKIĄ ĮTAKĄ TAI DARO PASIEKIMAMS?

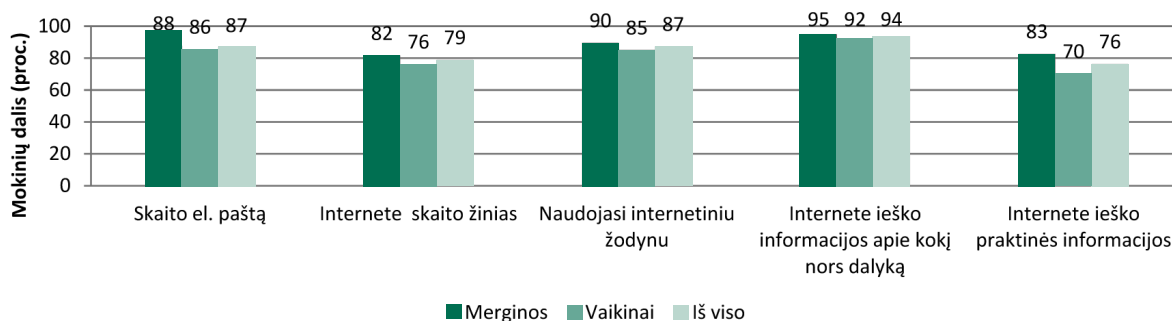
Skaitymo gebėjimams daro įtaką požiūris į skaitymą ir jam skiriamo laiko trukmė. PISA 2009 tyrime domėtasi, ką ir kiek paaugliai skaito. Lietuvos paaugliai savo malonumui labiausiai linkę skaityti žurnalus ir laikraščius – juos mėgsta ir merginos, ir vaikinai (žr. 8 pav.). Merginos beveik du kartus dažniau nei vaikinai skaito grožinę literatūrą. Tačiau apskritai

spausdintinių tekstų skaitymas gerokai nusileidžia skaitymui elektroninėje erdvėje. Dauguma paauglių bent kelis kartus per mėnesį skaito internete – ir ieškodami informacijos, ir norėdami sužinoti naujausias žinias (žr. 9 pav.). Savo malonumui labiausiai linkusios skaityti merginos – Lietuvoje tokių yra 88 proc., vaikinių – tik 56 proc.

8 pav. Mokinių, bent keletą kartų per mėnesį skaitančių literatūrą savo malonumui, dalis (proc.)

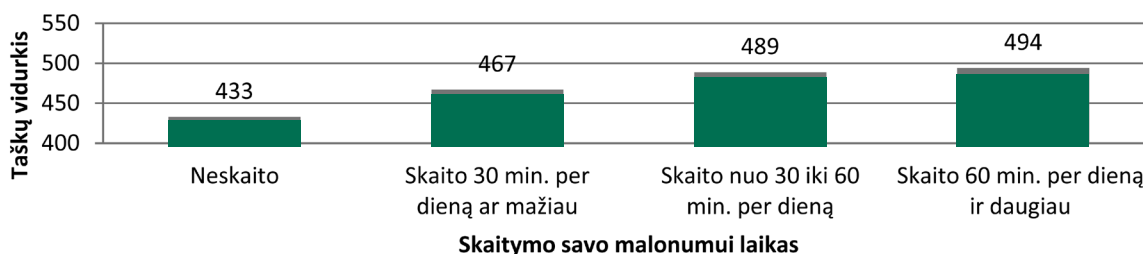
9 pav. Mokinių, bent keletą kartų per mėnesį skaitančių elektroninėje erdvėje, dalis (proc.)

Skaitymas savo malonumui laisvalaikio daro didelę įtaką mokinių pasiekimams. Mokinių, kurie savo malonumui neskaityti, ir tų, kurie savo malonumui skaito bent po 1 valandą per die-

ną, pasiekimų skirtumas – net 61 skalės taškas (žr. 9 pav.). EBPO šalių vidurkis panašus – taigi šis skaitymo savo malonumui ryšio su skaitymo pasiekimais dėsnis yra visuotinis.

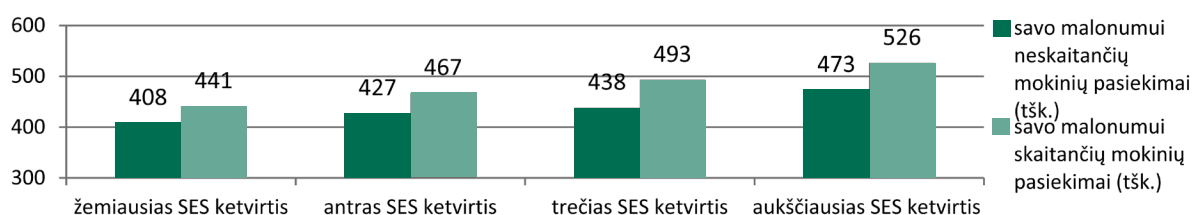
10 pav. Lietuvos 15-mečių pasiekimų pasiskirstymas pagal skaitymo savo malonumui laiką (PISA skalės taškai)

Skaitymo savo malonumui dažnumas Lietuvoje nėra labai priklausomas nuo socialinės ekonominės mokinių šeimos padėties (statuso) (SES): suskirsčius tyrimo dalyvius į keturias grupes pagal SES indeksą, trijuose žemesniuose ketvirčiuose skaitančiųjų dalis panaši (67–71 proc.), tik viršutiniame didesnė (78,3 proc.). Tačiau skaitymo pasieki-

mai yra akivaizdžiai susiję su SES; ir kuo aukštesnio SES yra mokiniai, tuo didesnę įtaką jų pasiekimams daro skaitymas (žr. 11 pav.). Atotrūkis tarp neskaitančiųjų ir skaitančiųjų žemiausiame ketvirtyje yra 33 tšk., o dviejuose viršutiniuose – 53–55 tšk.

11 pav. Lietuvos 15-mečių pasiekimų pasiskirstymas pagal socialinę ekonominę padėtį (SES) ir skaitymą savo malonumui (PISA skalės taškai)

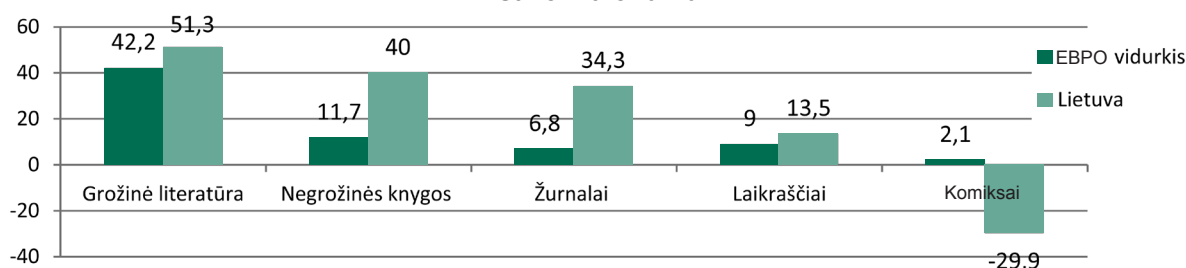

Duomenų šaltinis: PISA 2009 Results: Learning to Learn – Volume III, Table III.1.5, p. 140

Skirtingos rūšies šaltinių skaitymo įtaka mokinių skaitymo pasiekimams nevienoda. Daugiausiai taškų prideda grožinės literatūros skaitymas – vidutiniškai 42 tšk. EBPO šalyse ir net 51 tšk. Lietuvoje (žr. 12 pav.). Lietuvoje didelė ir negrožinių knygų (40 tšk.) bei žurnalų (34,4 tšk.) skaitymo įtaka.

Didelis skirtumas tarp skaitymo savo malonumui įtakos pasiekimams Lietuvoje ir EBPO šalyse skatina kelti prielaidą, kad savarankiškas skaitymas Lietuvoje kompensuoja skaitymo mokykloje trūkumus.

12 pav. Kiek taškų prideda dažnas (kelis kartus per mėnesį ar per savaitę) įvairių žanrų tekstų skaitymas savo malonumui

Duomenų šaltinis: PISA 2009 Results: Learning to Learn – Volume III, Table III.1.6, p. 142

Spausdintų tekstų skaitymo įvairovė paaiškina 6,1 proc. Lietuvos penkiolikmečių pasiekimų. Skaitymo internete poveikis mažesnis – 3,8 proc. – tačiau jis paneigia nuogastavimus, kad per daug dažnas elektroninių tekstų skaitymas kenkia gebėjimams skaityti spausdintus tekstus. Nebendruojančių

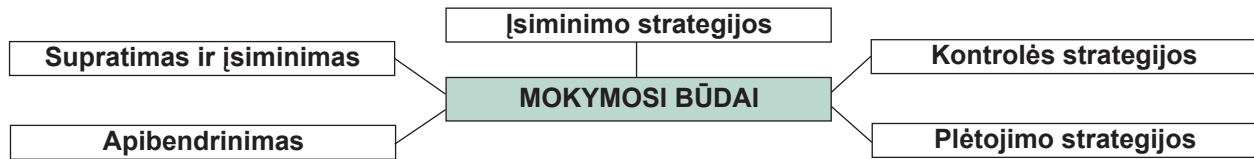
per internetines pokalbių svetaines Lietuvos paauglių pasiekimų vidurkis 428 tšk., o bendraujančių kasdien – 478 tšk. Panašus ir elektroninių laiškų rašymo bei naršymo internete ieškant įvairių įdomybių ryšys su pasiekimais.

KOKIAS STRATEGIJAS TAIKYDAMI SKAITO LIETUVOS PAAUGLIAI?

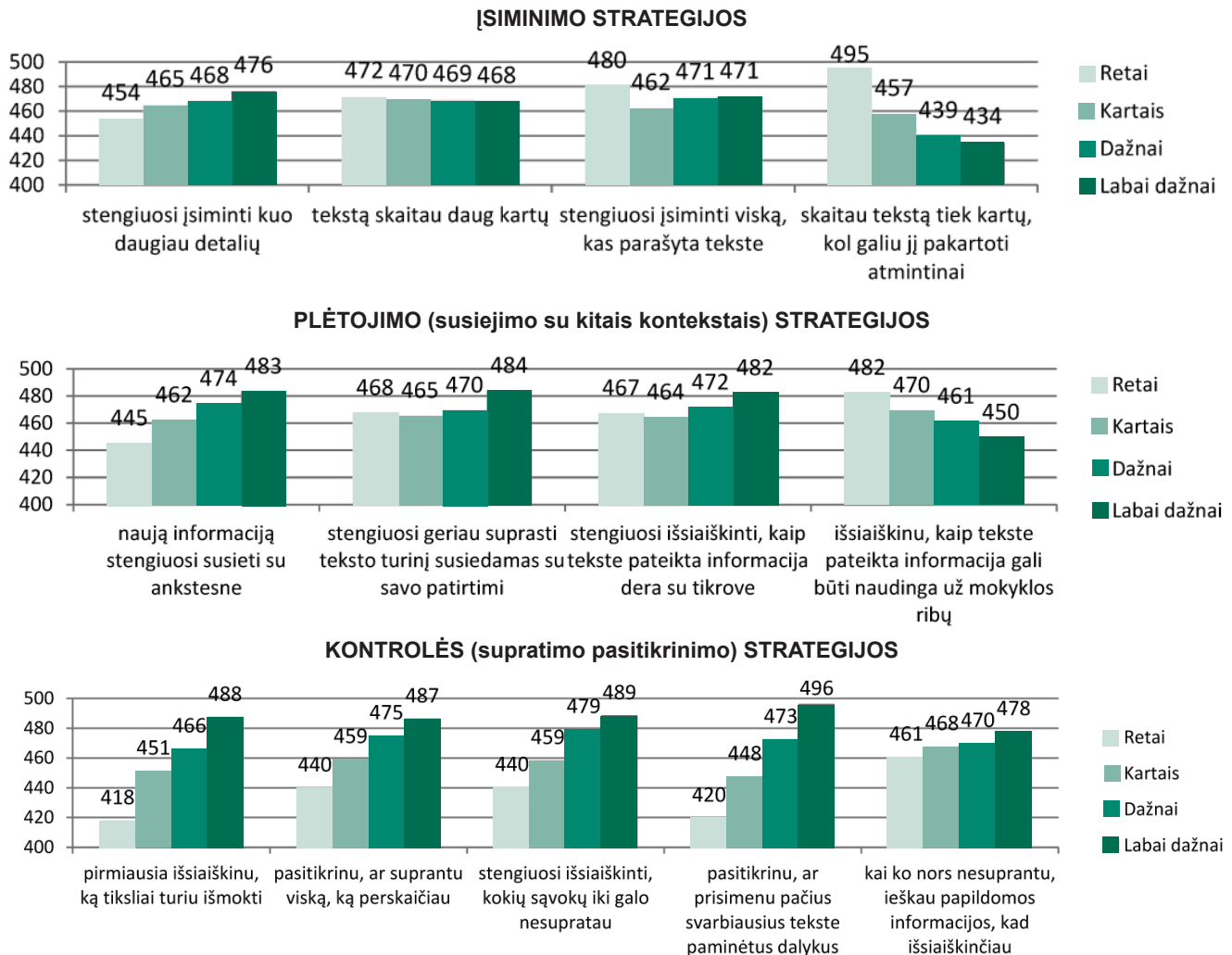
Gebėjimą skaityti sudaro ir gebėjimas pasirinkti teksto tipui, užduočiai bei savo suvokimo ir mokymosi būdai tinkamas skaitymo strategijas. Metapažintinė kompetencija skaitant padeda paaugliui tapti sąmoningu ir savarankišku skaitytoju, taip pat gerina skaitymo pasiekimus. PISA 2009 tyrimo mo-

kinų klausimyne buvo pateikti klausimai apie keletą **skaitymo** arba **mokymosi skaitant strategijų**. Jos suskirstytos į 5 grupes: informacijos supratimo ir įsiminimo; informacijos apibendrinimo; kontrolės; įsiminimo; plėtojimo (žr. 13 pav.).

13 pav. Kaip PISA tyrime klasifikuojamos mokymosi skaitant strategijos?

14 pav. Skaitymo strategijų taikymo dažnumo (remiantis mokinių klausimyno duomenimis) ir Lietuvos mokinių skaitymo pasiekimų (PISA skalės taškais) ryšys

Duomenų šaltinis: PISA 2009 Database

PISA 2009 tyrimu tirtos skaitymo strategijos yra nevienodai veiksmingos: atidus skaitymas, detalių įsiminimas skaitymo pasiekimus gerina, dažnas įsiminimo strategijų taikymas, daugybę kartų skaitant, Lietuvos mokinių pasiekimus labiau blogina nei gerina, arba galime daryti prielaidą, kad daugybę kartų skaito tekstus, kol išmoksta atmintinai, tie mokiniai, kurių pasiekimai yra žemi. Plėtojimo strategijos dažniausiai gerina, o kontrolės nuosekliai gerina (žr. 14 pav.). Lietuvoje

pats veiksmingiausias yra sąmoningas mokymasis: pavyzdžiui, skirtumas tarp tų, kurie nėra linkę aiškintis, ką tiksliai turi išmokyti, ir tų, kurie tai daro labai dažnai, pasiekimų yra 70 tšk. Kontrolės strategijų taikymas nuosekliai gerina visų PISA 2009 tyrime dalyvavusių šalių mokinių pasiekimus, tačiau dažnas įsiminimo strategijų taikymas vienoje šalyje, kaip ir Lietuvoje, pasiekimus blogina, kitur nedarė beveik jokios įtakos, trečioje gerina, bet labai nereikšmingai.

KAIP PASISKIRSTO LIETUVOS PAAUGLIAI PAGAL SKAITYMO YPATUMUS?

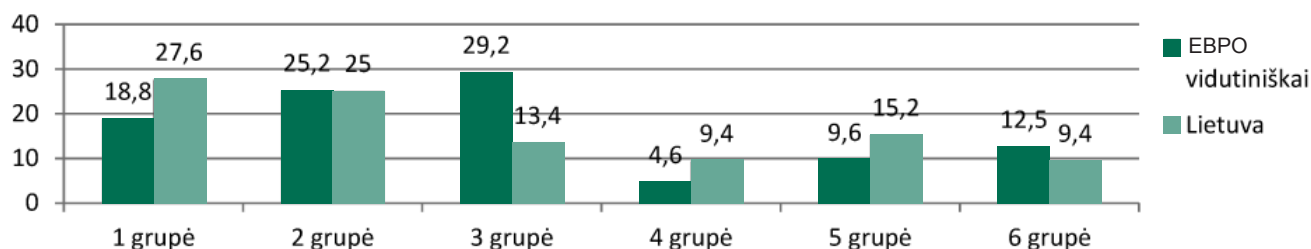
Remiantis PISA 2009 tyrimo skaitymo elgsenų ir skaitymo strategijų duomenimis buvo išskirti 6 skaitytojų tipai (žr. 15 pav.). Lietuvoje didžiausios nuodugnai ir daug (nors nebūtinai įvairią literatūrą) skaitančios mokinių grupės – drauge sudėjus per 50 proc. mokinių (žr. 14 pav.). Mokymosi strategijų ir skaitymo dažnumo bei skaitomų tekstų tipų derinys yra akivaizdžiai susijęs su pasiekimais – skirtumas tarp 1 grupės (nuodugnai ir daug bei įvairiai skaitančių) ir 6 grupės

(paviršutiniškai ir labai mažai skaitančių) Lietuvos mokinių yra 114 taškų (žr. 16 pav.). Drauge šis poveikslas, rodantis dėsningai žemesnius už EBPO šalių vidurkį kiekvienos mokinių grupės rezultatus, taip pat iliustruoja, kad prastesnius Lietuvos penkiolikmečių skaitymo pasiekimus lemia ne tiek Lietuvos mokinių skaitymo savo malonumui būdas, kiek kiti veiksniai, galbūt ir ne visai teisingi atsakymai į klausimus.

15 pav. Skaitytojų tipai pagal skaitymo ypatumus

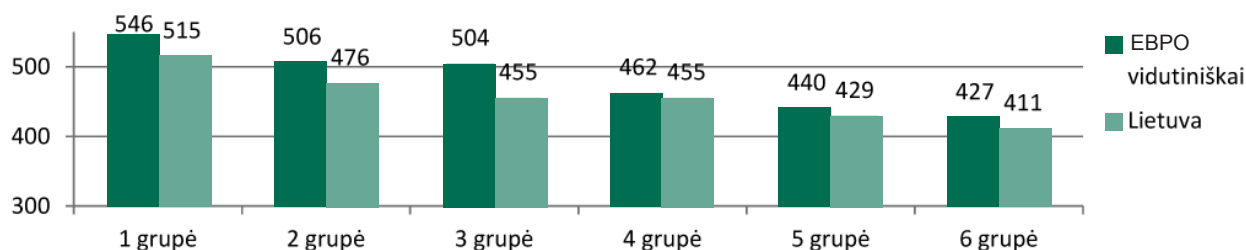
	Nieko neskaityto nuolat	Nuolat skaito žurnalus ir laikraščius	Nuolat skaito įvairią literatūrą
Taiko daug veiksmingų mokymosi strategijų	3 grupė Nuodugniai, bet labai mažai skaitantys	2 grupė Nuodugniai, bet siaurai skaitantys	1 grupė Nuodugniai ir daug bei įvairiai skaitantys
Taiko mažai veiksmingų mokymosi strategijų	6 grupė Paviršutiniškai ir labai mažai skaitantys	5 grupė Paviršutiniškai ir siaurai skaitantys	4 grupė Paviršutiniškai, bet daug ir įvairiai skaitantys

16 pav. Mokių pasiskirstymas (procentais) pagal skaitymo tipus

Duomenų šaltinis: PISA 2009 Results: Learning to Learn – Volume III, Table III.1.27, p. 176

17 pav. Pasiekimai (PISA skalės taškais) pagal skaitymo tipus

Duomenų šaltinis: PISA 2009 Results: Learning to Learn – Volume III, Table III.1.28, p. 177

Daugiau informacijos apie tarptautinius mokinių pasiekimų tyrimus galite rasti Švietimo ir mokslo ministerijos tinklalapyje http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_tmp.htm, Nacionalinio egzaminų centro tinklalapyje www.egzaminai.lt arba EBPO organizacijos tinklalapyje <http://www.oecd.org/pisa>

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyriausiąją specialistę Jūratę Vosilytę-Abromaitienę (el. p. jurate.vosilyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Mindaugas Stundžia, NEC Mokinių pasiekimų tyrimų ir analizės skyriaus vedėjas, ir dr. Vaiva Vaicekauskienė, NMVA Politikos analizės skyriaus metodininkė. Su PISA duomenų baze dirbo Mindaugas Stundžia ir NMVA specialistė Donata Vaičiūnaitė.

Konsultavo dr. Pranas Gudynas, Nacionalinio egzaminų centro direktoriaus pavaduotojas, dr. Rita Dukynaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjo pavaduotoja, Nida Poderienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė.

AR MOKA MŪSŲ PENKIOLIKMEČIAI SKAITYTI? ŽVILGSNIS Į EBPO PISA 2009 TYRIMO REZULTATUS

Redaktorė Nijolė Šorienė

Maketavo Valdas Daraškevičius

2013-05-30. Tir. 1 800 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos

Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius

Spausdino UAB „Grafija“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius